

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

زمان چاپ: ۱۴۰۲/۱۰/۲۰

شماره مجوز مجله: ۸۰۴۰۰

بررسی نقش معلمان بر تربیت اخلاقی و دینی دانش آموزان در دوره کرونا

وصال دره وزمی^۱، ماریا ملکی^۲

۱- کارشناسی آموزش الهیات دانشگاه فرهنگیان، پردیس شهید رجایی ارومیه

۲- کارشناسی آموزش ابتدایی دانشگاه آزاد، واحد قروه

Daravazmi@gmail.com

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش معلمان بر تربیت اخلاقی و دینی دانش آموزان در دوره کرونا انجام شد. روش پژوهش حاضر در قالب رویکرد کیفی و به روش نظریه زمینه‌ای بوده است. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه معلمان مرد دوره در شهر قروه است. روش نمونه‌گیری از داوطلبان پژوهش نیز به صورت هدفمند ملاک محور انجام شد. یعنی به‌جای انتخاب تصادفی افراد، شرکت‌کنندگان با توجه به ملاک‌هایی نظیر سابقه کار، تحصیلات، سن و جنسیت که نسبت به پدیده مورد مطالعه داشتند، انتخاب شدند. روش گردآوری اطلاعات در دو بخش میدانی و کتابخانه‌ای صورت گرفت، از روش کتابخانه برای جمع‌آوری مبانی نظری از طریق جستجوی الکترونیکی با استفاده از پایگاه‌های داده‌ای با کلیدواژه‌های پژوهش انجام شد. در بخش میدانی نیز از مصاحبه با معلمان مرد دوره ابتدایی استفاده شد. در این پژوهش ابزار گردآوری داده‌ها مصاحبه نیمه ساختاریافته بوده است. که سؤالات مصاحبه‌ها بر اساس هدف و سؤال فرضیه حول محور تجارب زیسته معلمان و مدیران از بیماری کووید ۱۹ بر تربیت دینی دانش آموزان به پژوهش پدیدارشناسی در شهر قروه انجام گرفت. رویکرد پژوهش کیفی بود و از روش نظریه زمینه‌ای جهت تحلیل داده‌ها استفاده شد. بنا بر سنت این روش، داده‌های به‌دست‌آمده طی سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی، طبقه‌بندی شد. نتیجه‌گیری نتایج این پژوهش گویای آن است که سلامت معنوی می‌تواند به‌عنوان یک عامل اساسی در تعدیل اثرات اضطراب فراگیر حاصل از بحران کرونا، باید به‌عنوان سنگ بنایی جهت حفظ تندرستی افراد مورد استفاده قرار گیرد.

کلمات کلیدی: تربیت دینی، تربیت اخلاقی، کرونا، مدرسه، دانش آموزان

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

مقدمه

در نظام آموزشی هر کشور جهت‌گیری‌های خاصی در امر تعلیم و تربیت وجود دارد در نظام تربیتی ایران تربیت دینی و اخلاقی همواره مورد عنایت صاحب‌نظران، کارشناسان، برنامه‌ریزان تربیتی است. در واقع می‌توان گفت که برنامه‌های تعلیم و تربیت دینی جایگاه ویژه‌ای در دانش آموزان ابتدایی دارد (کیوق،^۱ ۲۰۱۰). یکی از اساسی‌ترین ویژگی‌ها که می‌تواند در آموزش مفاهیم دینی به ما کمک کند وجود گرایش دینی و میل به سوی امور مذهبی در کودکان است. ما معتقدیم، مفاهیم اساسی دین اسلام، از قبیل اعتقاد به خدا و دین، اموری هستند که با سرشت اولیه و دست‌نخورده کودک، و به تعبیر قرآنی، با فطرت او سازگار است. علاقه‌مندی کودک به دین و خدا اکتسابی نیست، بلکه این علاقه در درون او وجود دارد و در سنین پس از بلوغ به شکوفایی آشکار می‌رسد. کودک فطرتی خدا آشنا دارد، تعلیم و تربیت در اصل عهده‌دار رشد و شکوفایی و تقویت این گرایش‌های فطرتی است، و معلم پرورش‌دهنده آن‌هاست (داوودی، اعرابی، ۱۳۹۴).

از سوی دیگر پیامدهای ناشی از بیماری کووید ۱۹ و اثرات مخرب آموزشی و تربیتی همه گروه‌های سنی را تحت‌الشعاع قرار داده است (تانگ و همکاران،^۲ ۲۰۲۰، بترگی و همکاران،^۳ ۲۰۲۰). قرنطینه و روش‌های مهار بیماری به‌عنوان روشی برای پیشگیری از انتقال و شیوع بیماری‌های واگیر به کار می‌رود (باربیش، کوئینگ و شی،^۴ ۲۰۱۵؛ اسپرنگ و سیلمن،^۵ ۲۰۱۳). اغلب، تحمل قرنطینه طولانی مدت، برای افراد مختلف، به ویژه کودکان ابتدایی، یک تجربه ناخوشایند و استرس‌زا بوده است و تغییراتی را در روند زندگی آنان ایجاد کرده است (بروکس و همکاران، ۲۰۲۰، مانوئل و کیوکر،^۶ ۲۰۱۱؛ رابین و وسلی،^۷ ۲۰۲۰).

علاوه بر قرنطینه، آثار مخرب روان‌شناختی از جمله استرس ناشی از احتمال ابتلا به بیماری‌های همه‌گیر، کودکان ابتدایی را بیشتر از گروه‌های سنی دیگر درگیر کرد، همچنین، تعطیلی مدارس و فاصله‌گذاری اجتماعی، تغییراتی در نحوه تعامل کودکان با خویشاوندان، گروه همسال و معلمان ایجاد کرد. محدودیت رابطه با گروه همسال در محیط‌های اجتماعی، شبکه‌های حمایت اجتماعی را در کودکان محدود کرده و تمایل آنان را به استفاده از فضاهای مجازی بیشتر کرده است، این مسئله ممکن است به اعتیاد آنان به اینترنت منجر شود. یکی دیگر از مشکلاتی که در شرایط شیوع کرونا، به دلیل تعطیلی مدارس، برای دانش آموزان ابتدایی بوجود آمد است، مشکلات آموزشی و تحصیلی بوده است. در شرایط قرنطینه کلاس‌های درس به‌صورت آنلاین برگزار می‌شدند. این در حالی است که همه دانش آموزان به اینترنت دسترسی نداشتند، کاهش زمان آموزش و کیفیت نامناسب خدمات آموزش آنلاین، و نابرابری در استفاده از فرصت‌های آموزشی یادگیرندگان را کاهش داده است. حتی دانش‌آموزانی که از امکانات مناسب برای دسترسی به اینترنت و کلاس‌های آنلاین برخوردارند، گزارش می‌دهند که برنامه آموزش آنلاین حتی از کلاس‌های معمولی استرس‌زاتر است (رار کریان،^۸ ۲۰۲۰).

¹ Keough

² Tong

³ Battegay

⁴ Barbisch, Koenig, & Shih

⁵ Sprang, & Silman

⁶ Manuell & Cukor

⁷ Rubin, & Wessely

⁸ Rarkryan

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

با توجه به اینکه آموزه‌های دینی در تربیت دینی دانش آموزان نقش پررنگی دارد، و از طرفی دیگر وضعیت جدید ناشی از شیوع کرونا شرایط بی‌سابقه‌ای را بر سیستم آموزشی کشور تحمیل کرده است و آموزش دروس و از جمله تربیت دینی به صورت مجازی و غیرحضوری انجام شد، و منجر به آسیب‌ها و پیامدهایی نیز در این زمینه شد (نقی زاده و همکاران، ۱۴۰۰). علاوه بر آن با توجه به اینکه دروس دینی هم یکی از کتاب‌های درسی دانش آموزان ابتدایی است و با توجه به اهمیت این دروس که باید در این پایه‌های ابتدایی برنامه‌ریزی و تدریس شود، تا بنیان مهارت‌های معنوی و دینی در نوجوانی و جوانی شود ولی معضل کووید ۱۹ و تدریس آنلاین موجب چالش‌هایی در آموزش این درس شد که اکثر معلمان به مواردی نظیر؛ برداشت‌های نادرست از دین در خانواده و حتی کم‌اهمیت دادن این درس توسط دانش آموزان، عدم تناسب سطح رشد شناختی با سطح معارف دینی و محتوایی که مدارس تهیه کرده بودند، بی‌توجهی خانواده‌ها به آموزه‌های دینی، ناپختگی برخی مربیان و معلمان در نحوه تدریس و تألیف محتوای دینی، ایجاد انگیزه عملی، نگرش منفی والدین به مباحث مذهبی و دینی، موانع عملی به مفاهیم دینی و اخلاقی، کاستی در برنامه‌ریزی و محتوای آموزشی دروس دینی اشاره کردند، در این راستا می‌توان اشاره کرد به پژوهش عابدی و همکاران (۱۳۹۷) با عنوان واکاوی عوامل مؤثر بر تحقق‌پذیری تربیت دینی دانش آموزان، بیان داشتند که پژوهش باهدف واکاوی عوامل مؤثر بر تحقق‌پذیری تربیت دینی دانش آموزان در کلان‌شهر کرج انجام شده که با تکیه بر روش تحلیل عاملی، هشت عامل از ۳۳ شاخص مورد مطالعه در بخش کیفی، مشخص شد که همگی دارای مقادیر ویژه بیش از یک است و در مجموع ۶۲/۵۹ درصد از واریانس را تبیین می‌کند. همچنین نتایج نشانگر این است که مؤلفه‌های ویژگی‌های کتاب درسی با ضریب همبستگی ۰/۸۷، ویژگی‌های معلم ۰/۸۲، امور تربیتی در مدارس ۰/۷۵، به‌کارگیری مناسب رسانه‌ها و فضای مجازی ۰/۸۳، عوامل برانگیزاننده ۰/۶۵، کارکرد مدیر ۰/۷۴ و آموزش‌های بنیادی با ضریب همبستگی ۰/۷۷، مؤثرترین و تأثیرگذارترین عوامل در تحقق‌پذیری تربیت دینی دانش آموزان در کلان‌شهر کرج از دیدگاه معلمان، مدیران، مربیان پرورشی و دانش آموزان است. در پژوهش دیگری توسط شیرین کام و همکاران (۱۴۰۱) با عنوان تجارب زیسته و ادراکات دبیران از نحوه شکل‌گیری هویت دینی در دانش‌آموزان (یک مطالعه کیفی پدیدارشناسی، بیان داشتند که فرآیند شکل‌گیری هویت دینی دانش‌آموزان باید در معلمان، منابع درسی و برنامه درسی پیگیری شود. در صورت هماهنگی بین این جنبه‌ها، می‌توان گفت تا حد زیادی هویت دینی دانش‌آموزان در مسیر درست قرار خواهد گرفت، زیرا به گفته معلمان کووید ۱۹ آسیب‌های جدی را به عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان از جمله درس تربیت دینی جدا از این دروس نبوده، چه بسا که با توجه به کم‌اهمیت دادن برخی از همکاران و عدم آشنایی به مباحث مذهبی آن را خیلی سطحی آموزش داده و خود این جریان باعث شده که انگیزه یادگیری دانش‌آموزان را تحت شعاع قرار دهد. علاوه بر مطالب مطرح شده باید اشاره کرد به اینکه اکثر دبیران اتفاق نظر دارند که مشکلاتی نظیر عدم محتوای مناسب، کمبود زمان و کمبود متخصص و کارشناسی دینی در این دوران کمتر به تدریس مفاهیم دینی در دانش‌آموزان پرداخته شده است (آروشویچ و استفانویچ^۱، ۲۰۲۰).

با توجه به اینکه پرداختن به مفاهیم مذهبی و دینی می‌توانست بخشی از مشکلات ناشی از کووید ۱۹ را پوشش دهد، و به نوعی یک سازگاری و یک روش مقابله‌ای در برابر اضطراب و استرس ناشی از کووید ۱۹ برای دانش‌آموزان محسوب شود، ولی گویا نظام آموزشی کمتر به آن پرداخته است (قراری و محمدی، قربانی، ۱۳۹۹). در این راستا می‌توان اشاره کرد به پژوهش شیوندی و همکاران (۱۳۹۹) با عنوان تدوین مدل پیامدهای روان‌شناختی اضطراب ناشی از اپیدمی کرونا ویروس و بررسی

^۱ Arsovic, B. Stefanovic

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

نقش میانجی‌گری سلامت معنوی، بیان داشتند که هدف این پژوهش باهدف تدوین مدل پیامدهای روان‌شناختی اضطراب اپیدمی کرونا و نقش میانجی‌گری سلامت معنوی بر به انجام رسیدن یافته‌ها اضطراب فراگیر تأثیری مثبت بر سطح پرخاشگری و تأثیری منفی بر کیفیت رابطه خانواده و نگرش به آینده مثبت داشت. سلامت معنوی توانست اثرات نامطلوب اضطراب فراگیر بر نگرش به آینده مثبت و کیفیت رابطه با خانواده را میانجی‌گری نماید، ولی اثر میانجی‌گرانه بر پرخاشگری نشان نداد. ارزش با توجه به تهدیدهای روانی بیماری کرونا ضرورت شناخت عوامل تعدیل‌گر آشکارا دیده می‌شود و یافته‌های این پژوهش مبنی بر تأیید تعدیل‌گری سلامت معنوی، ابزاری راهبردی در اختیار روان‌شناسان و برنامه‌ریزان کشور قرار می‌دهد. در واقع سلامت معنوی می‌تواند به‌عنوان یک عامل اساسی در تعدیل اثرات اضطراب فراگیر حاصل از بحران کرونا، باید به‌عنوان سنگ بنایی جهت حفظ تندرستی افراد مورد استفاده قرار گیرد.

از آنجایی که مشکلات سلامت تربیت دینی و معنوی، نه تنها می‌تواند عوارض و هزینه‌های فردی داشته باشد، بلکه می‌تواند خانواده و جامعه را دچار مشکل نماید (هولینگ^۱ و همکاران، ۲۰۱۴)، بنابراین شناخت جنبه‌های مشکلات تربیت دینی در دوران شیوع کووید ۱۹ می‌تواند زمینه برای پیشگیری، آموزش، مداخله و درمان مؤثر را برای خانواده‌ها، متخصصان و کارشناسان دینی فراهم آورد. همچنین مطالعه کیفی حاضر در ارتباط با دیدگاه‌های معلمان از دانش‌آموزان ابتدایی در حوزه تربیت دینی در دوران بیماری کووید ۱۹ با توجه به همه‌گیری بالا در بین افراد جامعه ضرورتی دوچندان دارد. از این‌رو با توجه به بررسی و کمبود پیشینه‌های داخلی و خارجی و پاسخگویی به خلأ پژوهش حاضر، پژوهشگر به دنبال آن است که با واکاوی تجربه معلمان دوره ابتدایی از تربیت دینی در دوران بیماری کووید ۱۹، به بررسی آن بپردازد.

روش پژوهش

روش پژوهش حاضر در قالب رویکرد کیفی و به روش نظریه زمینه‌ای بوده است.

جامعه، نمونه، و روش نمونه‌گیری

جامعه آماری پژوهش شامل کلیه معلمان مرد دوره ابتدایی در سال ۱۴۰۳-۱۴۰۲ در شهر قروه است. روش نمونه‌گیری از داوطلبان پژوهش نیز به صورت هدفمند ملاک محور انجام شد. یعنی به جای انتخاب تصادفی افراد، شرکت‌کنندگان با توجه به ملاک‌هایی نظیر سابقه کار، تحصیلات، سن و جنسیت که نسبت به پدیده مورد مطالعه داشتند، انتخاب شدند. بنابراین، نمونه پژوهش از بین جامعه آماری به دلیل اشباع داده‌ها با ۱۲ نفر مصاحبه شد، در ضمن داوطلبین از مجموع ۳ دبستان پسرانه شهر قروه بودند.

^۱ Holling

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

ابزارهای پژوهش

روش گردآوری اطلاعات در دو بخش میدانی و کتابخانه‌ای صورت خواهد گرفت، از روش کتابخانه برای جمع‌آوری مبانی نظری از طریق جستجوی الکترونیکی با استفاده از پایگاه‌های داده‌ای با کلیدواژه‌های پژوهش انجام خواهد شد. در بخش میدانی نیز از مصاحبه با معلمان مرد دوره ابتدایی استفاده شد. کانل و کان (۱۹۶۸) مصاحبه تحقیقاتی را به شکل زیر تعریف می‌کنند: «یک گفتگوی دو نفره که از سوی مصاحبه‌گر، جهت کسب اطلاعات مربوط به پژوهش آغاز می‌گردد و توسط وی بر موضوعاتی متمرکز می‌شود که او برای دستیابی به هدف‌های تحقیق که شامل توصیف، پیش‌بینی یا توضیح منظم است به آن‌ها نیاز دارد».

در این پژوهش ابزار گردآوری داده‌ها مصاحبه نیمه ساختاریافته بوده است. که سؤالات مصاحبه‌ها بر اساس هدف و سؤال فرضیه حول محور بررسی نقش معلمان بر تربیت اخلاقی و دینی دانش‌آموزان در دوره کرونا به پژوهش پدیدارشناسی در شهر قروه انجام گرفت. و در این مرحله پس از انجام مصاحبه، متن مصاحبه‌ها کلمه به کلمه پیاده شد و بعد از پیاده‌سازی، پژوهشگر برای تحلیل منظم و منطقی داده‌ها، آن‌ها را با استفاده از مبنای کدگذاری سه مرحله‌ای استراوس و کوربین^۱ (۱۹۹۰) (کدگذاری باز و محوری و انتخابی) کدگذاری انجام شد و مضمون‌های اصلی مشخص شود و سپس به تحلیل و ترکیب مضامین بپردازد. در یافته‌های حاصل از مصاحبه‌ها جملات مهمی را که افراد گفته‌اند را در بیاوریم و به صورت باز کدگذاری کنیم. در مرحله بعد جملات مهم را مضمون‌سازی می‌کنیم یعنی کلیه مصاحبه‌ها را خلاصه می‌کنیم و اینکه افراد از لحاظ ذهنی چگونه این پدیده را تجربه کرده‌اند بعد به یک مضمون متنی از کل مصاحبه‌ها می‌رسیم. در این پژوهش، پژوهشگر به صورت فردی به مدت تقریبی ۳۰ تا ۴۵ دقیقه با استفاده از سؤالات اصلی و سؤالاتی که در حین مصاحبه اضافه می‌شد مورد آزمون قرار گرفتند.

روش اجرای پژوهش

در این بخش به شرح مختصر رویه اجرای پژوهش پرداخته می‌شود. با توجه به اینکه داده‌های این پژوهش بایستی از معلمان مدرسه گردآوری می‌شد، از این رو شرایط بستر پدیده مورد نظر، ایجاب می‌کرد که برای ورود به چنین بستری، مجوزهای لازم از اداره آموزش و پرورش کسب شود. بنابراین، محقق برای انجام پژوهش حاضر، معرفی‌نامه‌ای از دانشگاه خطاب به اداره کل آموزش و پرورش استان کردستان دریافت و به مدیران مدارس ارائه نمود. پس از انجام امور اداری، معرفی‌نامه‌ای صادر شد و با معرفی‌نامه مذکور به مدارس مورد نظر و برقراری ارتباط با معلمان، کار پژوهش با انجام مصاحبه با آن‌ها آغاز شد. گفتنی است که برداشت حداکثری داده‌ها، یادداشت شد. پس از گردآوری داده‌ها، با بهره‌گیری از روش نظریه زمینه‌ای، اقدام به تحلیل اطلاعات به دست آمده و در نهایت مقوله‌بندی و کدگذاری داده‌ها شد.

^۱ Strauss & Corbin

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

نتایج

این پژوهش باهدف بررسی نقش معلمان بر تربیت اخلاقی و دینی دانش آموزان در دوره کرونا به پژوهش پدیدارشناسی در شهر قروه انجام شد. رویکرد پژوهش کیفی بود و از روش نظریه زمینه‌ای جهت تحلیل داده‌ها استفاده شد. بنا بر سنت این روش، داده‌های به‌دست‌آمده طی سه مرحله کدگذاری باز، محوری و انتخابی، طبقه‌بندی شد. برای فهم بهتر رویه طبقه‌بندی، کدهای موردنظر در جدول‌هایی که در ادامه نمایش داده می‌شود، ثبت و نظر به هدف پژوهش و در پاسخ به سؤال پژوهش، هر جدول به یک کد (مقوله) محوری اختصاص داده شد. ابتدا اطلاعات جمعیت شناختی معلمان مدارس و سپس خلاصه‌ای از کدهای ایجادشده آورده شده است.

طبق جدول جمعیت شناختی از بین ۱۲ مشارکت‌کنندگان ۳ نفر با تحصیلات کارشناسی (۰/۲۵)، ۸ نفر با تحصیلات کارشناسی ارشد (۰/۵۸/۳۳)، ۱ نفر با تحصیلات دکتری (۰/۸/۳۳) و ۸ نفر با تجربه کاری ۵ تا ۱۰ سال (۰/۶۶/۶۶)، ۴ نفر با تجربه کاری بیشتر از ۱۰ سال (۰/۳۳/۳۳)، و ۷ نفر با سن ۳۰ تا ۴۰ (۰/۵۸)، و ۵ نفر با سن ۴۰ به بالا (۰/۴۱/۶۶) در پژوهش مشارکت کردند.

با توجه به توصیف سؤال اصلی پژوهش: «بررسی نقش معلمان بر تربیت اخلاقی و دینی دانش آموزان در دوره کرونا» چگونه بررسی می‌شود؟، با توجه بر دیدگاه معلمان مدارس ابتدایی در ارتباط با تجربه زیسته در دوران کووید ۱۹ بر تربیت دینی دانش آموزان، در مجموع ۳۷ کدباز، ۱ کد محوری و ۳ کد انتخابی ایجاد شد، همچنین می‌توان اشاره کرد به اینکه از بررسی کووید ۱۹ بر تربیت دینی دانش آموزان ابتدایی از دیدگاه معلمان ۳ تا کد محوری استخراج شده عبارت‌اند از: کد مشکلات در حوزه آموزش و تدریس معلمان دینی با درصد فراوانی ۰/۹/۱۶ بیشترین حجم داده‌های پژوهش را به خود اختصاص داده است. سپس کد چالش‌های مدرسه و معلم و والدین با درصد فراوانی ۰/۹/۱۳ در دومین سطح، در نهایت کد چالش‌های دانش آموزان در حوزه تحصیل تربیت دینی با درصد فراوانی ۰/۵/۵ در سطح آخر قرار گرفته است.

بحث

مدرسه، در رشد مفاهیم و معانی اموری که کودک در زندگی روزمره با آن‌ها مواجه است، نقش مهمی دارد. این دوره تداوم‌بخش تکوین شناختی، زیستی و اجتماعی کودک که در خانواده پی‌ریزی شده، است. همچنین دوره‌های است که در آن فرصت و موقعیت مناسبی برای تحصیل، تربیت و یادگیری شیوه ارتباط صحیح با دیگران برای کودک فراهم می‌گردد و استعدادهای هر کودک به تدریج شکوفا می‌شود (موراتیدو و همکاران، ۲۰۲۰). توجه به دوره کودکی با مختصاتی که ذکر شد، ضروری است چراکه در دنیای امروز، با توجه به شرایط کووید ۱۹ آموزش و یادگیری در دانش آموزان شکل تازه‌ای پیدا کرد و وارد تغییرات گسترده‌ای شد که منجر به تحول و تغییر در دنیای تدریس و یادگیری دانش آموزان شد. علاوه بر چالش‌های مطرح‌شده در مباحث قبلی یکی اتفاق‌های مهمی که منجر به ایجاد چالش‌های بسیار مهم در آموزش و تربیت دینی دانش آموزان شده نوع برقراری ارتباط دانش آموزان با شبکه‌های اجتماعی بوده است (دلشاد، حیدرنیا، حیدرنیا، نیکنامی و پورحاجی، ۱۳۹۵)، که در این رابطه یانگ (۲۰۲۰) در پژوهش خود اشاره کرده که دانش آموزان با آموزش‌های برخط تعامل و ارتباط

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

چندانی برقرار ننموده و به حضور در کلاس‌های حضوری علاقه بیشتری دارند. اگرچه آزادی عمل و انعطاف‌پذیری در آموزش‌های برخط را دوست داشته اما اگر حق انتخاب داشتند، کلاس‌های حضوری را بیشتر ترجیح می‌دادند. معنویت و آموزش تربیت دینی از راهبردهای سازگاری در گروه سنی کودکان و دانش‌آموزان ابتدایی نیز به شمار رود (رسولی، یغمایی، علوی مجد و الذکریان، ۲۰۰۹). معنویت برای زندگی انسان‌ها به‌خصوص برای دانش‌آموزانی که در مقطع ابتدایی به سر می‌برند، دارای اهمیت بسیاری است زیرا آن‌ها به دنبال هدف، معنا و هویت در زندگی خود هستند و در دورانی هستند که قدرت تصمیم‌گیری، آرامش درونی، خودآگاهی و سازگاری اجتماعی - اخلاقی برای آن‌ها بسیار اهمیت دارد (جیمز، ۱۹۹۷)، این مسائل باعث می‌شود که آموزش مهارت‌های مرتبت با تربیت دینی در دانش‌آموزان از اهمیت بسزایی برخوردار باشد زیرا با آموزش این مهارت‌ها دانش‌آموزان می‌توانند معنای زندگی خود را دریابند و از رفتارهای عقلانی و منطقی در زندگی خود پیروی کنند و ارتباط آن‌ها با دیگران یک ارتباط انسانی و اعتقادی شود و معنویت نگرش آن‌ها را به خود و دیگران مثبت نماید (پارگامنت، ۲۰۰۷). از پژوهش‌های همسو که به بررسی تعلیمات دینی در دوران کووید ۱۹ بر تعلیمات دینی و مذهبی پرداختند می‌توان اشاره کرد، به پژوهش شومالی (۱۴۰۰) که با عنوان عوامل موثر در تربیت دینی دانش‌آموزان دوره ابتدایی در زمان پاندمی کرونا، بیان داشتند که دین به‌عنوان وجه اصلی امتیاز بشر همواره در طول تاریخ به‌عنوان یک بخش جدایی‌ناپذیر زندگی انسان بوده است و در همه ابعاد تاریخ زندگی انسان قابل ردیابی بوده است. در پژوهش دیگری توسط قهرمان و نقدی (۱۳۹۹) با عنوان روش‌های اصلاحی در تربیت اخلاقی نهج البلاغه، بیان داشتند که تربیت علی‌الخصوص تربیت اخلاقی از چنان منزلت رفیعی در اسلام برخوردار است که پیامبراکرم (ص) هدف از بعثت خود را اتمام تربیت اخلاقی عنوان فرموده و روش‌های متعددی را برای تربیت بهینه اخلاقی مطرح کرده‌اند. نویسندگان این مقاله به دنبال کشف روش‌های اصلاحی تربیت اخلاقی از منظر نهج‌البلاغه بر آمده‌اند و در این مقاله به بررسی اهمیت تربیت اخلاقی در اسلام و به ویژه در گفتار امام علی (ع) پرداخته شده و روش‌های اصلاحی در تربیت اخلاقی به پنج دسته تذکر، موعظه، تغافل، توجه و توبه تقسیم شده است.

همچنین در تبیینی دیگر می‌توان اشاره کرد به شیوندی و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان تدوین مدل پیامدهای روان‌شناختی اضطراب ناشی از اپیدمی کرونا و ویروس و بررسی نقش میانجی‌گری سلامت معنوی، بیان داشتند، یافته‌ها اضطراب فراگیر تأثیری مثبت بر سطح پرخاشگری و تأثیری منفی بر کیفیت رابطه خانواده و نگرش به آینده مثبت داشت. سلامت معنوی توانست اثرات نامطلوب اضطراب فراگیر بر نگرش به آینده مثبت و کیفیت رابطه با خانواده را میانجی‌گری نماید، ولی اثر میانجی‌گرانه بر پرخاشگری نشان نداد. ارزش با توجه به تهدیدهای روانی بیماری کرونا ضرورت شناخت عوامل تعدیل‌گر آشکارا دیده می‌شود و یافته‌های این پژوهش مبنی بر تأیید تعدیل‌گری سلامت معنوی، ابزاری راهبردی در اختیار روان‌شناسان و برنامه‌ریزان کشور قرار می‌دهد. نتیجه‌گیری نتایج این پژوهش گویای آن است که سلامت معنوی می‌تواند به‌عنوان یک عامل اساسی در تعدیل اثرات اضطراب فراگیر حاصل از بحران کرونا، باید به‌عنوان سنگ بنایی جهت حفظ تندرستی افراد مورد استفاده قرار گیرد.

از سوی دیگر با توجه به ۳ کد محوری ایجادشده ((۱)) مشکلات در حوزه آموزش و تدریس معلمان دینی، ۲)) مشکلات در حوزه مدرسه و معلم و والدین، ۳)) چالش‌های دانش‌آموزان در حوزه تحصیل)) که در پژوهش حاضر ایجادشده است می‌توان اشاره کرد به اینکه برخی از معلمان همان‌طور که در مصاحبه‌ها به آن اشاره کردند آموزش محتواها کافی نبوده و نظام آموزشی هم نسبت به این مفاهیم کمی بی‌اهمیت برخورد کرده زیرا اکثراً اتفاق نظر دارند که آموزش‌های علمی که امروزه در مدارس بیشتر

ماهنامه علمی تخصصی پایا شهر

ISSN ۲۹۸۰-۷۷۸۶

کشور ارائه می‌شود، باینکه در ظاهر هیچ ارتباطی با تربیت اسلامی ندارد، اما در عمل تأثیری به شدت منفی بر تربیت اسلامی دانش آموزان برجای می‌گذارد؛ از آنجاکه این علوم در بستر معرفتی‌ای متفاوت با معرفت اسلامی رشد کرده‌اند، شناخت‌ها، باورها، نگرش‌ها، ارزش‌ها و رفتارهای مخالف یا دست‌کم مغایر با معیارهای اسلامی را به صورت ناخواسته و پنهان در دانش آموزان ایجاد می‌کنند (داوودی، اعرابی، ۱۳۹۴).

متون آموزشی در زمینه تربیت اخلاقی کودکان خیلی مهم و مؤثر است. مباحث و مطالبی که در متون آموزشی آورده می‌شود می‌تواند به افراد حیات نو بخشد، زندگی کودکان را در آینده سروسامان داد، نیاز آن‌ها و جامعه را برآورده ساخت و آنان را به سوی اهداف مطلوب و انسانی سوق داد. لذا اگر در تدوین متون آموزشی مسئولان و متصدیان دقت و توجه بیشتری داشته و در انتخاب مطالب اخلاقی و تربیتی که در متون آموزشی گنجانده می‌شود به شرایط کودکان توجه نماید و بین محتوای آموزشی و زندگی اجتماعی تطابق مناسبی بوجود بیاید و درک فی‌مابین که بس عمیق است به نحوی پر گردد، می‌توان ادعا کرد که متون آموزشی در تربیت اخلاقی دانش آموزان مؤثر و مفید خواهد بود و آنجا است که نظام آموزشی یک نظام پویا و پرتنرم می‌شود (نجاتی، ۱۳۹۹). در نهایت اینکه، از سایر پژوهش همسو با این تبیین می‌توان اشاره کرد به عابدی و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان واکاوی عوامل مؤثر بر تحقق‌پذیری تربیت دینی دانش آموزان، بیان داشتند، و با تکیه بر روش تحلیل عاملی، هشت عامل از ۳۳ شاخص مورد مطالعه در بخش کیفی، مشخص شد که همگی دارای مقادیر ویژه بیش از یک است و در مجموع ۶۲/۵۹ درصد از واریانس را تبیین می‌کند. همچنین نتایج نشانگر این است که مؤلفه‌های ویژگی‌های کتاب درسی با ضریب همبستگی ۰/۸۷، ویژگی‌های معلم ۰/۸۲، امور تربیتی در مدارس ۰/۷۵، به‌کارگیری مناسب رسانه‌ها و فضای مجازی ۰/۸۳، عوامل برانگیزاننده ۰/۶۵، کارکرد مدیر ۰/۷۴ و آموزش‌های بنیادی با ضریب همبستگی ۰/۷۷، مؤثرترین تأثیرگذارترین عوامل در تحقق‌پذیری تربیت دینی دانش آموزان در کلان‌شهر کرج از دیدگاه معلمان، مدیران، مربیان پرورشی و دانش آموزان است.

با توجه به یافته‌های به‌دست‌آمده، مقوله هسته (کد‌گزینی یا انتخابی) این پژوهش « بررسی نقش معلمان بر تربیت اخلاقی و دینی دانش آموزان در دوره کرونا» تعیین شده است. این مقوله کلیه مقوله‌های دیگر پژوهش را در برمی‌گیرد. علت تعیین این مقوله به این دلیل است که در کل روند مصاحبه، دغدغه‌های تربیتی و آموزشی معلمان مدارس شرکت‌کننده در پژوهش بسیار مشهود بود و به نظر می‌رسید این افراد با توجه به دغدغه‌هایی که در زمینه تربیت و آموزش مفاهیم دینی دانش آموزان دارند، به سؤالات مصاحبه پاسخ می‌دهند، به طوری که پاسخ‌های آن‌ها نیز بیشتر حول مسائل عملکرد ضعیف و کم بودن محتوای آموزشی مفاهیم دینی دانش آموزان بود. در ادامه شرایط پدیده مورد پژوهش شامل شرایط علی، زمینه‌ای و مداخله‌گر است. که شرایط علی بر شرایط زمینه‌ای و مداخله‌گر اثرگذار است ولی فقط از شرایط زمینه‌ای تأثیر می‌پذیرد. به عبارت دیگر بین شرایط علی و شرایط زمینه‌ای یک رابطه دوسویه است، ولی بین شرایط علی و شرایط مداخله‌گر یک رابطه یک‌سویه است. شرایط علی، زمینه‌ای و مداخله‌گر، در واقع سازوکار وقوع پدیده مورد مطالعه را مهیا می‌کنند. در اینجا این شرایط تبیین‌کننده پیامدهای کووید ۱۹ بر تربیت دینی دانش آموزان ابتدایی از دیدگاه معلمان پدیده مورد نظر هستند. هر پژوهشی با محدودیت‌هایی روبرو بوده است که از این محدودیت‌ها می‌توان اشاره کرد به اینکه فقط بر روی معلمان مرد دوره ابتدایی در شهر قروه صورت گرفته و از تعمیم آن به سایر شهرها و جنسیت و سایر پایه‌های تحصیلی باید احتیاط کرد، زیرا ممکن است تفاوت‌های فرهنگی در تعمیم نتایج اثرگذار باشد.

تشکر و قدردانی

با سپاس فراوان از معلمانی که در انجام این پژوهش نهایت همکاری را به عمل آوردند.

منابع

۱. داوودی، محمد؛ اعرابی، حمیدرضا (۱۳۹۴). رشد تربیت دینی در کودکان. پژوهشگاه حوزه و دانشگاه. جلد: ۲، نشر قم.
۲. قراری، محمد؛ محمدی، رضا و قربانی، محمود (۱۳۹۹). بررسی آسیب‌ها و چالش‌های شیوع بیماری کرونا بر آموزش، مجله تخصصی اپیدمیولوژی ایران؛ ویژه نامه (کووید-۱۹)، ۱۶(۴): ۳۷-۲۹.
3. Barbisch, D., Koenig, K. L., & Shih, F.-Y. (2015). Is There a Case for Quarantine? Perspectives from SARS to Ebola. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*, 9(5), 547–553.
4. Battagay, M., Kuehl, R., Tschudin-Sutter, S., Hirsch, H. H., Widmer, A. F., & Neher, R. A. (2020). 2019-novel Coronavirus (2019-nCoV): estimating the case fatality rate—a word of caution. *Swiss medical weekly*, (5).
5. Brooks, S. K., Webster, R. K., Smith, L. E., Woodland, L., Wessely, S., Greenberg, N., & Rubin, G. J. (2020). The psychological impact of quarantine and how to reduce it: Rapid review of the evidence. *The Lancet*, 395(10227), 912–920
6. Hölling, H., Schlack, R., Petermann, F., Ravens-Sieberer, U., Mauz, E., & KiGGS Study Group. (2014). Psychopathological problems and psychosocial impairment in children and adolescents aged 3-17 years in the German population: prevalence and time trends at two measurement points. *Bundesgesundheitsblatt*, 57(7), 807-812.
7. Manuell, M.-E., & Cukor, J. (2011). Mother Nature versus human nature: Public compliance with evacuation and quarantine. *Disasters*, 35(2), 417–442.
8. Rubin, G. J., & Wessely, S. (2020). The psychological effects of quarantining a city. *BMJ (Clinical Research Ed.)*, 308, 313.
9. Tong, Z.-D., Tang, A., Li, K.-F., Li, P., Wang, H.-L., Yi, J.-P., Yan, J.-B. (2020). Potential Presymptomatic Transmission of SARS-CoV-2, Zhejiang Province, China, 2020. *Emerging Infectious Diseases*, 26(5), 1052–1054.